

Het vergeten evangelie

Reinier Sonneveld

Hoofdstuk 7: De kruisiging wordt de kroning

Verschillende vormen van kwaad

In H6 is duidelijk geworden *dat* Jezus het kwaad overwon. Nu gaat het over de vraag *hoe* hij dat gedaan heeft.

Daarbij is het belangrijk verschillende vormen van kwaad van te onderscheiden. Er is bijvoorbeeld verschil tussen natuurlijk kwaad en menselijk kwaad.

- Menselijk kwaad is het gevolg van menselijke keuzes.
- Natuurlijk kwaad heeft te maken met natuurrampen, ziekten, ongevallen, e.d. en is geen gevolg van menselijke keuzes.

In de bijbel is er een vergelijkbaar onderscheid, nl. tussen *dood*, alles wat ons beschadigt, en *zonde*, elke actieve keuze daartoe.

- Een tussenvorm is systematisch, sociaal of structureel kwaad. Dan gaat het om patronen, die in groepen mensen ontstaan en waarin we tegelijk actief en passief zijn. Het kwaad hangt a.h.w. in de lucht en zit in de structuur of in de organisatie ‘ingebakken’. Sonneveld ziet hier een parallel met het begrip *erfzonde*.
- Tenslotte is er ook onherleidbaar kwaad, dat met menselijke middelen onverklaarbaar is. Het is ‘te erg’ en totaal onnavolgbaar. In de christelijke traditie wordt dan gesproken over bovennatuurlijk of buitennatuurlijk kwaad: *duivels, demonisch, satanisch*.

In de praktijk is het onderscheid tussen deze vormen van kwaad niet altijd duidelijk omdat er (bijna) altijd mensen bij betrokken zijn

Beeldende kunst

Hoe overwon Jezus al deze verschillende vormen van kwaad?

Sonneveld bespreekt een aantal verschillende kunstwerken waarin Jezus en zijn kruisiging worden verbeeld.

Dat heeft er kennelijk alles mee te maken.

Die Harder – David Mach

Een beeld waar elke vezel van de gekruisigde Jezus (en ook hijzelf) het uitschreeuwt van pijn (Die Harder – David Mach): alles brandt, scheurt, bijt.

Zo zwaar heeft hij geleden.

De Christus van de afgrond

Een Christusbeeld onder water vlakbij de Italiaanse kust, waarbij hij de handen wanhopig biddend omhoog houdt. *Il Cristo degli Abissi* heet het: de Christus van de afgrond.

Zo diep is hij gezonken.

Perseverance – Marijn Morée

Een Christusbeeld met een rok aan, die hij in zijn gespreide handen vasthoudt (Perseverance – Marijn Morée).

Zo zeer is hij belachelijk gemaakt en bespot.

Piss Christ – Andres Serrano

Een kleine plastic crucifix in een glas urine (Piss Christ – Andres Serrano; 'het meest berucht kunstwerk van Amerika').

Zo heeft hij alles ondergaan en met zich laten gebeuren.

Vlucht – Moniek Westerman

Een groep kleine crucifixen zonder kruis, waarbij de Jezusfiguurtjes een veer in handen hebben en lijken weg te vliegen (Vlucht – Moniek Westerman).

Zo lijkt Jezus overal aan te ontsnappen.

Het is alsof hij iedereen de wind uit de zeilen neemt. Hij heeft de vreselijkste pijn en de ergste vernederingen ondergaan *en overleefd*.

Beamen (1)

Hoe Jezus het kwaad overwint bespreekt Sonneveld in zeven kernwoorden. De eerste is: beamen.

Wat alles verbindt in hoe Jezus het kwaad overwint, is zijn beamen. Hij zei volledig 'ja en amen' op God. We kennen niemand die zo dichtbij God leefde als Jezus. Hij stemde zijn leven voortdurend af op God. Daarom wordt hij 'beeld van God', 'zoon van God' en 'woord van God' genoemd.

Jezus maakte ruimte in zichzelf en liet zich met God vullen. Voor hem was God echt koning, God regeerde in hem volledig. Zo vervulde hij de oeropdracht van de mensen om 'beeld van God' te zijn.

De oerzonde van de mens was om God juist niet te beamen en zich als concurrent van God op te stellen. Het volk van Israel werd uitverkoren om die fout te herstellen, maar herhaalde deze oerzonde.

Jezus' leven werd de ultieme test: lukt het nu wel eindelijk dat een vertegenwoordiger van de Homo Sapiens zich volledig overgeeft aan God, een plek van God wordt om in te wonen?

De verzoeking in de woestijn is de generale repetitie: Jezus staat a.h.w. voor een nieuwe boom van 'zelf goed en kwaad bepalen' en anders dan iedereen vóór hem eet hij niet.

Bij de kruisiging komt het tot een climax: Jezus wordt de opperste profeet van God, die de oude visioenen vervult. Hij wordt de lijdende knecht van de Heer (Jesaja 53).

Jezus geeft zijn leven, liever dan dat hij het leven van zijn vijanden neemt. *Zo blijkt hij de hoogste priester van God omdat hij zijn eigen leven opoffert, niet om God te vermurwen, maar als representant van een mensheid die levens nam.*

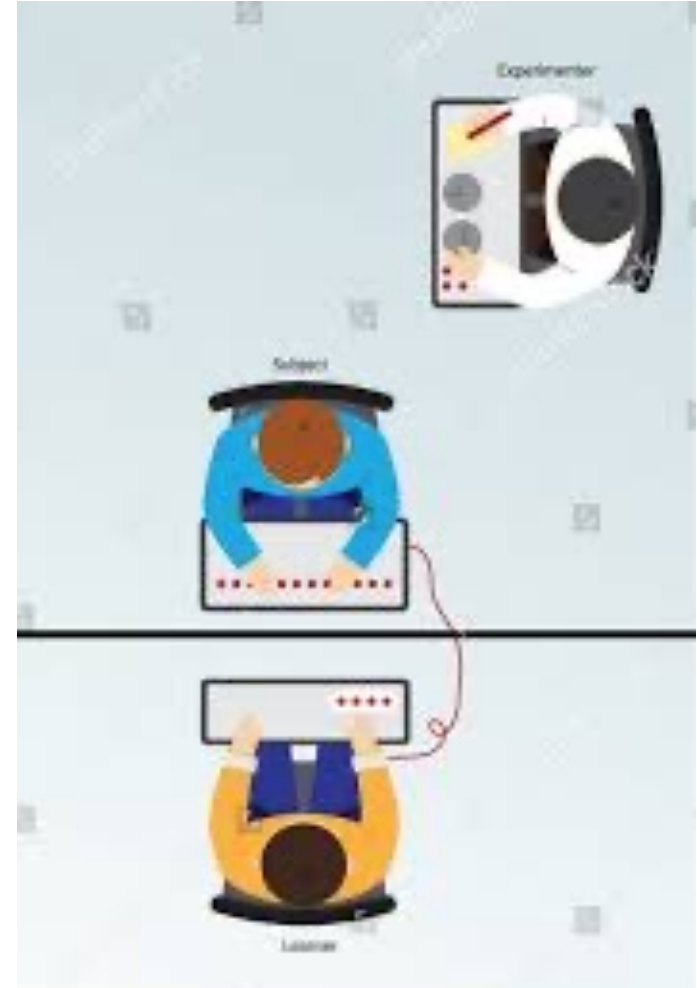
Zo onthult Jezus in zijn houding Gods karakter. En omdat Jezus ook 'de mensenzoon' is die ons representeerde en een nieuwe samenvatting van de mensheid biedt, zijn de methodes die hij gebruikte om het kwaad te overwinnen een 'voorbeeld' voor ons.

Verhogen (2)

In het Oude Testament zie je vaak dat God een hoofdrol geeft aan wie anders op de tweede plek zou komen en achtergesteld zou worden: Abel boven Kain, Jakob boven Esau, David boven al zijn broers, het kleine volkje Israël boven de grote machten van die tijd.

Bij Jezus wordt dat nog veel duidelijker: hij verhoogt de onaanzienlijke: de Samaritaan, de prostituee, de tollenaar Zachéus, de gebochelde vrouw in de synagoge.

Teruggrijpend op de experimenten van Milgram zegt Sonneveld: hij haalt de slachtoffers van het kwaad achter hun muren vandaan en zet ze in het midden. Voor hem tellen ze allemaal mee.

Jezus benadrukt telkens de verwantschap en verbondenheid tussen iederéén. Hij bestempelt de mensen als zijn 'broers en zussen'. Hij stelt dat alles wat wij de 'onaanzienlijken' aandoen, de onzichtbaren, de onaanraakbaren, degenen achter de muur – “dat doe je aan mij”.

De ultieme verhoging zien we bij de kruisiging van Jezus. Sonneveld: *De kruisiging laat zien dat God in het dieptepunt van de geschiedenis aanwezig is en juist daar zijn hoogtepunt viert. Hij is op de bodem van elke put. Geen leven is voor hem te min – hij stelt de onzichtbare in het middelpunt.*

Als wij het kwaad in ons leven willen bevechten, kunnen we daar beginnen: de verborgen kosten van onze daden zichtbaar maken en ieder mensenleven evenzeer waarderen.

Verwelkomen (3)

Bij de experimenten van Milgram kwam naar voren dat onze sociale omgeving heel veel invloed heeft op ons gedrag, zowel ten kwade als ten goede. *Wie met wijzen omgaat, wordt zelf wijs*, stond er al in de Bijbel, en omgekeerd: *Slecht gezelschap bederft goede zeden*.

Daarom zie je in het Oude Testament dat God veilige ruimtes scheidt om een nieuw normaal te ontwikkelen: het land Israël met eigen grenzen, waarin een heel volk kon oefenen met het besef van één enkele God. Zij moesten 'heilig' zijn in een 'heilig' land.

Binnen de ruimte van dat land waren nog weer speciale stammen en profetenscholen. En later waren er ook de synagogen: veilige ruimtes om God te dienen en wijsheid en liefde te leren

Zo werkt God: hij verwelkomt mensen in (grotere of kleine) groepen, waar ruimte is om te groeien en het goede te leren doen.

Als Jezus publiekelijk begint op te treden, nodigt hij direct twaalf leerlingen uit om met hem mee te reizen. Zij staan symbool voor de nieuwe twaalf stammen, als een samenvatting van het nieuwe volk Israël.

Zo begint bij hem de beweging die later de wereldkerk werd. Een nieuwe ruimte, waarin mensen welkom zijn. Een oefenplaats voor Gods regering.

Sonneveld heeft het in dit verband over 'vreedzame rebellengroepen'. Leden van zo'n groep staan midden in de samenleving maar krijgen er een plek bij waar ze worden gevormd. Zo maakt de kerk mensen vrijer om het goede te doen.

De kruisiging kan gezien worden als ultieme reactie op de vreedzame rebellenbeweging van Jezus. Een straf die eigenlijk bestemd was voor terroristen en weggelopen slaven.

Wie radicaal andere keuzes maakt, zoals Jezus, roept weerstand op en kan in het uiterste geval zelfs geëxecuteerd worden. In Jezus zien we een mens die daar niet voor terugschrok en zijn principes vasthield tot het bittere einde.

Zo regeert God blijkbaar. God is iemand die mensen verwelkomt in kleine, vreedzame rebellengroepjes en zo zijn nieuwe rijk sticht. Hij strooit mosterdzaadjes rond en langzamerhand komt het nieuwe leven tot bloei. En iedereen die wil bijdragen aan de liefde, aan de schoonheid, aan het goede nieuws, die kan en mag aanhaken.

Genezen (4)

Milgram heeft in zijn experimenten laten zien dat het kwaad veel minder kans kreeg als de dwingende blik van de onderzoeker afwezig was. Proefpersonen gingen dan sjoemelen en dienden geen schokken meer toe. Ze deden alleen maar alsof. Als het kwaad minder dwingend en nodig lijkt, is het makkelijker om ertegen in opstand te komen.

Die opstand zie je ook in de bijbel: De boeken Rechters, Samuel en Koningen staan vol met kritiek op de 'machten en krachten' die verkeerd gebruikt worden en waar mensen het slachtoffer van zijn.

Ook Jezus bekritiseerde de religieuze en politieke leiders van zijn tijd. Hij sprak met gezag en introduceerde een nieuw leiderschap.

Het leven van Jezus was vol van opstand tegen het fatalisme van 'zo gaat het nu eenmaal, het kan niet anders'. Daartegenover zegt Jezus: 'Zo hoeft het helemaal niet te gaan, het kan wèl anders'. Hij geneest ons van een ongezonde, fatalistische manier van denken.

Zelfs bij zijn kruisdood laat Jezus zien dat het anders kan. Je hoeft je verrader niet te haten, maar je kunt hem zelfs omhelzen bij de arrestatie. Je hoeft je beulen niet te minachten, je kunt hen zelfs vergeven als je aan het kruis hangt.

Elke crucifix zegt: kijk, hier is iemand die niet geloofde dat het altijd hetzelfde zal gaan – het kan anders.

Intermezzo

In de begrippen verhogen, verwelkomen en genezen is naar voren gekomen hoe Jezus *het goede versterkt*.

In de volgende drie begrippen komt naar voren hoe hij *het kwade overwint*. Dat is een stap verder.

Sonneveld wijst er in dit verband op dat Jezus het opnam tegen de natuurkrachten en kwade machten: hij kalmeerde stormen, genas zieken en dreef demonen uit. Daar toont hij zijn macht.

Maar wat opvalt is dat hij in de confrontatie met zijn tegenstanders wel hun vrije wil blijft respecteren. Dan weigert hij andere middelen dan die van de liefde te gebruiken.

Jezus is namelijk “beeld van God”, de verpersoonlijking van de liefde, de omkering van het kwaad. Hij blijft trouw aan zijn idealen en Gods karakter.

Dat betekent dat hij, ook al proberen zijn tegenstanders te forceren en gebruiken ze geweld, hij nooit zal forceren en geweld gebruiken. Ook al proberen zij leven te nemen, hij zal alleen leven geven.

Hoe kan dat? Op drie manieren: verhogen wordt nu *ontmaskeren*, verwelkomen wordt *absorberen* en genezen wordt *uitputten*.

Ontmaskeren (5)

Vrijwel niemand doet kwaad uit pure kwaadaardigheid. Daarom moet het kwaad zich maskeren, zich 'verkopen' als iets dat goed is of normaal of nodig (vgl. H2). Anders doen (de meeste) mensen er niet aan mee.

Maskeren is dus van levensbelang voor het kwaad – en daar tegenover: ontmaskeren is dodelijk. Daarom zijn (bijvoorbeeld) onthullingen van de journalistiek zo'n indrukwekkend wapen tegen corruptie. '

Jezus verhoogt niet alleen de slachtoffers en verliezers uit zijn tijd – de 'onreinen', de Samaritanen, de prostituees – hij ontmaskert ook de machten en krachten waar zij onder lijden.

Jezus ontmaskerde ook zijn tegenstanders en noemde hen *hypocritès*, toneelspelers, schijnheiligen. Ze zijn als 'witgepleisterde graven, die er van buiten wel fraai uitzien, maar vol liggen met doodsbeenderen'.

Zijn tegenstanders werden meestal gezien als welwillende en verstandige mensen, maar Jezus drukt op de zeerste plekken en wijst de ranzigste wonden aan.

Als hij uiteindelijk ook het tempelplein schoonveegt kan een reactie niet uitblijven. De autoriteiten kunnen weinig meer dan hun duisterste kan tonen. Zo wordt de kruisiging de ultieme ontmaskering.

De kruisiging heeft de machten en krachten openlijk te schande gemaakt. Sindsdien mogen we weten dat overal waar het kwaad 'aan het licht' komt, God werkt.

Absorberen (6)

Jezus verwelkomt ons in zijn nieuwe beweging, waarin ruimte is om te groeien en het goede te leren doen – zagen we. Maar die gastvrijheid heeft wel grenzen. Als mensen werkelijk kwaadwillig en vijandig zijn houdt de gastvrijheid op en begint de confrontatie.

De belangrijkste uitdaging is om dan *niet* de methodes van het kwaad te kopiëren, maar trouw te blijven aan de liefde.

Als ons kwaad wordt aangedaan zijn we geneigd het evenwicht te willen herstellen en het terug te doen. Als de druk echt hoog wordt en er wordt actief leven van je afgenomen, is de verleiding groot om zelf ook leven te gaan stelen. ‘Oog om oog en tand om tand’.

Jezus zet daar een andere houding tegenover: het absorberen van het kwaad. *‘Maar ik zeg jullie je niet te verzetten tegen wie kwaad doet, maar wie je op de rechterwang slaat, ook de linkerwang toe te keren’.*

Het gaat hier om bewuste provocaties van een kwaadwillend iemand. Hij slaat je achteloos op de wang met de bovenkant van de hand. Als je diegene dan de andere wang toont, ben je blijkbaar niet te provoceren en bied je die ander de keus nu zelf te stoppen.

Je laat je dan niet verleiden tot enige vorm van kwaad. Je gaat niet het gevecht aan volgens de regels van het kwaad. Je forceert niet de wil van de ander, je opent alleen nieuwe mogelijkheden voor diegene om zelf zijn of haar kwaadwilige houding te veranderen.

Iemand die zich zo kwetsbaar opstelt noemen we ‘ontwapenend’.

Ook hier is de kruisiging weer de climax. Dit is de ultieme provocatie van het kwaad om Jezus uit de tent te lokken. Als ze hem kapot martelen zal hij zijn liefde wel laten varen en zal zijn leven wel verdwijnen.

Maar zelfs dan nog absorbeert hij het kwaad van zijn beulen: 'Vader, vergeef het hun, ze weten niet wat ze doen'.

Daarmee toont Jezus Gods diepste karakter. Hij is vergevingsgezind en absorbeert het kwaad en de dood eindeloos, omdat hij immers het leven zelf is en niets nodig heeft.

Uitputten (7)

Jezus toont ons Gods ware aard: hij is liefde en blijft liefde. Door liefde te blijven en de langste adem te hebben, liet Jezus het kwaad zichzelf verslaan.

Dat is uitputten: Jezus bleef tot het uiterste zichzelf en zette door, waardoor het kwaad ook door moest gaan en uiteindelijk zichzelf verzwakte, afmatte en alle reserves verbruikte. Zo ging het kwaad ten onder aan zijn eigen bezeten gedrevenheid.

Door het kwaad niet alleen te absorberen, maar ook uit te putten implodeert het en valt ten prooi aan zichzelf.

Jezus laat het kwaad zijn belangrijkste wapens inzetten: Sociale uitsluiting, intimidatie, marteling en zelfs de dood. Maar hij gaat stug door. Hij blijft liefde en vergeeft zelfs zijn beulen. Hij is niet kapot te krijgen en staat uiteindelijk weer op uit de dood.

Zo laat hij zien wie er het sterkste is. Jezus moest tot het diepste zinken, het sterkste kwaad ondergaan, om werkelijk te kunnen tonen dat hij sterker is. Jezus wint, juist op het moment dat hij het ergst lijkt te verliezen.

Resumé

Jezus won door bovenal God te beamen (1) en vervolgens de liefde van deze God verder te verspreiden, door mensen te verhogen (2), te verwelkomen (3) en te genezen (4).

Toen de confrontatie hoog opliep, kon hij alleen maar winnen door nog steeds die liefdevolle God te blijven beamen en niet de methoden van zijn tegenstanders over te nemen, maar die te ontmaskeren (5), te absorberen (6) en uit te putten (7).

Beamen: Jezus zei volledig 'ja' tegen God. Hij was volledig 'beeld van God'.

Verhogen: Hij zette de onaanzienlijken, de 'verliezers' in het middelpunt. Daardoor krijgen we meer zicht op de (soms) kwalijke gevolgen van ons handelen en van 'het systeem'.

Verwelkomen: Jezus nodigt ons uit in zijn gemeente om te groeien in liefde en te leren het goede te doen. We zijn welkom in deze oefenplaatsen van Gods regering.

Genezen: Hij geneest ons van het fatalistische idee dat de dingen nou eenmaal zo zijn en dat het toch niet anders en beter wordt.

Ontmaskeren: Jezus ontmaskert de kwade bedoelingen van zijn tegenstanders door de gevolgen ervan openlijk te tonen en aan de kaak te stellen.

Absorberen: Hij laat zich niet provoceren, maar beantwoordt kwaad met goed. Hij lijdt liever zelf schade dan dat hij anderen beschadigt.

Uitputten: Jezus laat het kwaad helemaal uitrazen en blijft vol liefde en vergeving, ook als hij er zelf kapot aan gaat.

En dan blijkt tegen alle verwachting in dat Jezus het sterkst is: opstanding.

Van Jezus naar 'de mensheid'

De grote vraag is nu hoe dit individuele gevecht van Jezus betekenis kan hebben voor de hele mensheid. Waarom is de overwinning van *een* mens de redding van *de* mensheid?

Het antwoord van Sonneveld: Omdat in Jezus de hele mensheid opnieuw wordt samengevat. Hij is de *recapitulatie* van de mensheid (de term is van Ireneüs van Lyon).

Zo heeft God het gewild: Hij brengt ons, de mensen, onder één hoofd samen: onder Christus. Jezus is het nieuwe gezicht van de mensheid geworden.

Jezus is de nieuwe Adam die, zoals de eerste Adam de hele mensheid in zijn val meesleurde, nu de hele mensheid mee omhoog sleept.

Sonneveld gebruikt als voorbeeld het beroemde schaaktoernooi tussen Bobby Fischer en Boris Spasski in 1972.

Er schaakten twee mensen, maar het werd beleefd als de confrontatie tussen twee werelden: het vrije westen tegen de communistische dictatuur.

In twee personen werden grote delen van de mensheid 'samengevat'. Toen Fischer tegen alle verwachtingen in won, hadden 'wij' gewonnen.

In de film *Het zevende zegel* (Ingmar Bergman) schaakt een kruisvaarder met ... de Dood. Ze zitten aan het strand, het oude symbool van de overgang naar de eeuwigheid. Als de soldaat wint, blijft hij in leven.

Maar hij verliest, uiteraard. Want, zoals we weten: de Dood wint altijd. Daartegenover introduceert het evangelie het verhaal van een man die het toch probeert: Jezus neemt het op tegen de Dood en *wint*.

Nog een (meer bijbels) beeld: De 'heerser van deze wereld' heeft een coup gepleegd en Jezus doet nu een omgekeerde staatsgreep: hij pakt de troon terug van de muiters. Hij 'heeft zich ontdaan van de krachten en machten en over hen getriomfeerd en hem, die de macht over de dood had, de duivel, onttroond'.

Afsluiting

Het kwaad is zo *in principe* overwonnen. De moeilijkste onderdelen van het kwaad – verharde harten, corrupte systemen, de dood, Satan – bleken zwakker dan Jezus.

Hij heeft de fundamentele doorbraak geleverd. Hij heeft een nieuwe toegang en nieuwe mogelijkheden ontsloten.

Vervolgens moeten deze nieuwe mogelijkheden nog *de facto* worden gerealiseerd. Wij zijn als volgelingen van Jezus geroepen daarin mee te gaan en ons te laten inschakelen.

De beslissende slag is geleverd (D-day) en we zijn op weg naar de eindoverwinning (V-day). Daarvoor is de rest van de geschiedenis, die God uiteindelijk zal voltooien in de laatste dagen, als Hij alles nieuw maakt.